

Завидівська Н. Н.

*д.пед.н., професор, Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України;
e-mail: znataliia@yandex.ru*

Завидівська О. І.

*к.е.н., викладач, Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України;
e-mail: zoiggg@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СИСТЕМУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Анотація. Проаналізовано науково-теоретичні і практичні засади необхідності впровадження механізмів управління здоров'ям у Вищій школі. Розкрито сутність методик виховання людської агентності, копінг-поведінки як ІТ-технологій соціально-орієнтованого менеджменту. Обґрунтовано необхідність модернізації методик формування культури здоров'я студентів, що є невід'ємним елементом корпоративної і управлінської культури майбутніх економістів.

Ключові слова: соціально-орієнтований менеджмент, копінг-поведінка, агентність, студенти, управління здоров'ям, здоров'язбереження.

Формул: 0; рис.: 1, табл.: 0, бібл.: 6

Zavydivska N. N.

*Doctor in Pedagogic, Professor, Lviv Banking Institute
of the Banking University of the National Bank of Ukraine, Ukraine;
e-mail: znataliia@yandex.ru*

Zavydivska O. I.

*PhD in Economics, Lecturer, Lviv Banking Institute
of the Banking University of the National Bank of Ukraine, Ukraine;
e-mail: zoiggg@gmail.com*

FEATURES OF IMPLEMENTATION OF SOCIALLY-ORIENTED ELEMENTS IN THE SYSTEM OF HEALTH PRESERVING STUDYING OF FUTURE ECONOMISTS

Abstract. In the article the scientific, theoretical and practical principles of mechanisms of health management which need to be implemented in the High School are grounded. The essence of human agency training techniques, coping-behaviour as IT-technologies of socially-oriented management is determined. The necessity of modernization of the techniques creating a health culture of students, which is an integral part of the corporate and management culture of future economists is substantiated.

Structural elements of socially-oriented management in the system of health management are shown. Implementation of health management mechanisms, human agency training techniques, coping-behaviour in the educational process of High School can be considered as IT-technologies of socially-oriented management in the health preserving system of High School and as an integral part of the corporate and management culture of future economists is substantiated.

Key words: socially-oriented management, socially-oriented management, human agency training techniques, students, health management, health preserving.

Formulas: 0; fig.: 1, tabl.: 0, bibl.: 6.

JEL Classification: I 20, A 22.

Завыдивская Н. Н.

*д.пед.н., професор, Львовський інститут банківського дела
Університета банківського дела Національного банку України;
e-mail: znataliia@yandex.ru*

ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО МЕНЕДЖМЕНТА В СИСТЕМУ ЗДОРОВЬЕСОХРАНЕНИЯ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ

Аннотация. Проанализировано научно-теоретические и практические основы необходимости внедрения механизмов управления здоровьем в Высшей школе. Раскрыто сущность методик воспитания человеческой агентности, копинг-поведения как IT-технологий социально-ориентированного менеджмента. Обобщена необходимость модернизации методик формирования культуры здоровья студентов, как неотъемлемого элемента корпоративной и управленческой культуры будущих экономистов.

Ключевые слова: социально-ориентированный менеджмент, копинг-поведение, агентность, студенты, управление здоровьем, здоровьесохранение.

Формул: 0; рис.: 1, табл.: 0, бібл.: 6

Вступ. Зміни, що сьогодні відбуваються в суспільстві, наукові і технологічні відкриття, практично завжди стають факторами, які впливають на здоров'я соціуму, вносять корекцію у відношення суспільства до феномену здоров'я як цінності. У сучасному суспільстві здоров'я змінило свій статус, причому як з точки зору однієї окремо взятої особистості, так і з боку суспільства [1]. Л. Дартау відмічає, що в якості об'єкту управління здоров'ям, перше, що необхідно прийняти до уваги – це природні фактори його виникнення (на відміну від штучно створених технічних об'єктів, завдяки яким було створено теорію управління) [2; 3].

Феномен «здоров'я», відношення до цього поняття стало значно ширшим. Це поняття вже давно не прив'язується лише до морфологічного або психофізичного концепту, а сприймається як складний біосоціальний феномен, що поєднує в собі зовсім нові трактування і значення [4].

З огляду на це, в умовах сучасного інноваційного вищого навчального закладу, на нашу думку, варто забути про стандартну систему викладання дисципліни «Фізичне виховання» і вести мову про необхідність навчання студентів навичкам управління власним здоров'ям. У той же час, слід зазначити, що процес формування культури здоров'я у вищій школі має бути керованим, а це означає, що без запровадження у систему здоров'язбереження елементів соціально-орієнтованого менеджменту для формування відповідної поведінки, не вдасться змінити існуючий стан справ.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Дослідженню теорій, методик і технологій здоров'язбереження протягом усієї історії розвитку людства приділяли увагу багато мислителів, філософів, просвітників, педагогів минулого і сьогодення. Питання загальної теорії людської діяльності висвітлено в наукових працях І. Павлова, І. Сеченова, Г. Костюка; розв'язанню проблем модернізації сучасної освіти присвячені наукові розробки І. Зязюна, О. Падалки, О. Пехоти, А. Нісімчука; засоби вдосконалення навчальної діяльності і психолого-педагогічних впливів розкрито в публікаціях В. Моляко, В. Давидова, Д. Мазохи, В. Безпалько; питанням здоров'язбереження на основі теорії і методики фізичного виховання присвячені праці О. Дубогай, Д. Давиденка, М. Носка, Т. Круцевич, І. Медведевої, Б. Шияна та ін. Вивчення історичного досвіду минулого і сьогодення, його теоретичне узагальнення здійснили Є. Приступа, О. Півень, А. Цьось та інші. Теоретичні аспекти управління здоров'ям та відповідні медико-біологічні дослідження проводили Л. Дартау, М. Амосов, Г. Апанасенко та ін.

Зазначимо, що проблемі формування у студентів здоров'язбережувальної поведінки присвячені численні наукові праці, однак дослідження механізмів впровадження елементів соціально-орієнтованого менеджменту у систему здоров'язбереження Вищої школи стосуються лише окремих аспектів і потребують додаткового вивчення і узагальнення.

Мета – обґрунтувати особливості впровадження елементів соціально-орієнтованого менеджменту у систему здоров'язбереження Вищої школи.

Результати дослідження. В умовах сьогодення важливим завданням будь-якої організації є доступна соціально-психологічна допомога працівникам, профілактика стресів, зменшення соціальної напруги на роботі. Загальновідомо, стрес – це досить важлива соціальна проблема, що опосередковано впливає на стабільність поведінки кожної людини та суспільства в цілому. Більша частина суспільства переживає соціальний стрес, що призводить не лише до матеріальних труднощів і нестабільності соціального статусу кожної людини, а й до загального затяжного психоемоційного стресу суспільства загалом. При цьому люди втрачають соціальну пристосованість і натомість здобувають невпевненість в завтрашньому дні, відчувають сумніви в життєвих цінностях через девальвацію звичних для них цінностей. З іншого боку, інтенсифікація економічної і соціальної життєвих суспільних складових призводить до погіршення здоров'я населення, що, в свою чергу, призводить до втрати відповідності вимогам професійної придатності та здатності до підвищення рівня фахової компетентності, майстерності.

За останні роки спостерігається новий вид патології – інформаційні неврози, що виникають при збільшенні потоку інформації і дефіциті часу для її сприйняття. Всі ці фактори відображаються на рівні працездатності людини, ефективності виконання нею професійних обов'язків і в цілому впливають на успіх діяльності будь-якої організації. В людині нерозривно раціональне (розсудливе) і емоційне (психічне). Так само, як і нероздільне соматичне (тілесне) і психічне (духовне). Науково обґрунтовано взаємозв'язок між успіхом в діяльності і рівнем психологічного напруження. Не дивно, що люди з хорошим здоров'ям не так піддаються стресам, як ті, що мають слабе здоров'я, а тому особливий акцент необхідно поставити на рівні фізичного здоров'я кожної людини. Від цього залежить антистресова профілактика, підбір сучасних методів психологічної саморегуляції тощо.

Здоров'я є однією з умов будь-якої успішної професійної діяльності. Сутність поняття «здоров'я» розкрив ще Н. Шустров у 1924 році. Він вважав, що важко уявити людину, яка при всіх негативних впливах зовнішнього середовища залишалась би неушкодженою. Іншими словами, абсолютно здорової людини просто не існує. У сучасній медицині здоров'я поділяють на суспільне і індивідуальне. Говорячи про індивідуальне здоров'я мають на увазі збереження і розвиток біологічних і психічних функцій, працездатності і соціальної активності при найбільшій тривалості активного життя. Ось чому результативне управління здоров'ям випускниками у майбутньому великою мірою залежить саме від освітньої діяльності.

Управління, як цілеспрямована, свідома діяльність людини існувало давно, однак називали цей процес іншими термінами. Однак, управлінням по-суті є будь-яка діяльність, спрямована на зміну об'єкта. З огляду на це, стає очевидним, що процес навчання студентів здоров'язбережувальним навичкам відноситься до управління і не може розглядатися без вивчення елементів менеджменту. У процесі такого навчання, на нашу думку, слід пам'ятати, що вивченням змін в організмі людини займаються різні науки, є безліч навчальних дисциплін, що змістовно здатні сформувати у студентів відповідні знання, вміння і навички. Результативність сучасної системи здоров'язбереження визначатиметься, на нашу думку, вмінням поєднанням у змісті

методики навчання основ таких дисциплін та ефективністю організаційних аспектів, тобто вмілим використанням елементів соціально-орієнтованого менеджменту у тій чи іншій педагогічній технології. Адекватним, на наш погляд, сьогодні є системний соціально-управлінський підхід до здоров'я (рис. 1).

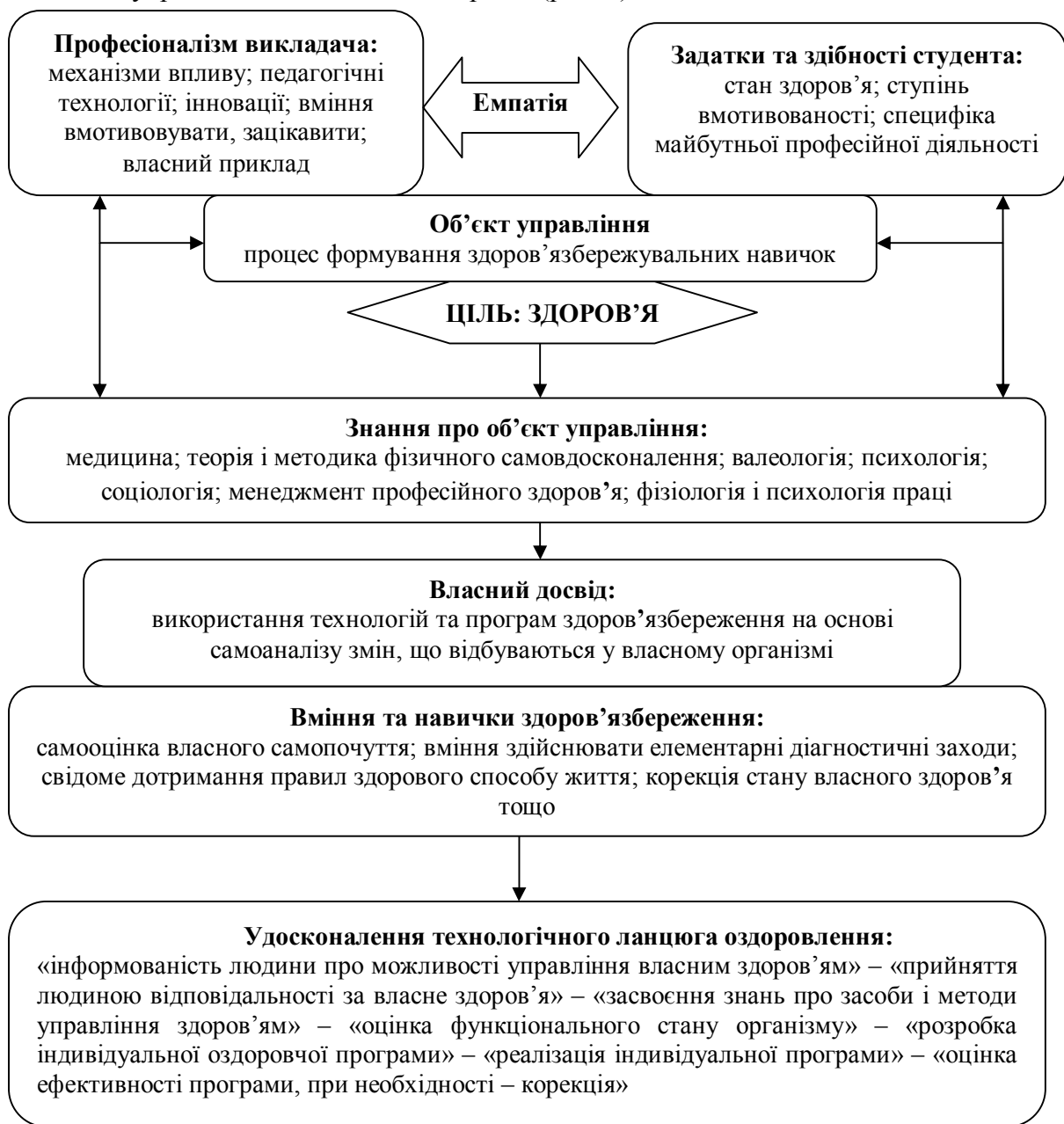

Рис. 1. Структурні елементи соціально-орієнтованого менеджменту у системі управління здоров'ям (Health Management System)*

* власна розробка авторів

Слід зазначити, що використання елементів соціально-орієнтованого менеджменту у системі здоров'язбереження дозволяє зрозуміти, що здоров'я як ціль управління має право на існування, але як об'єкт не існує. Об'єктом, на нашу думку, у даному випадку є процес формування здоров'язберезувальних навичок, а регулятором такого управління є сама людина. Цей факт є самим складним моментом здоров'язберезувального навчання. Адже здорова людина не лише не хоче знати

особливості функціонування свого організму, а й протривитьс'я тому, щоб зрозуміти механізми впливів негативних факторів на власне здоров'я, особливо, якщо це стосується самоаналізу власного способу життя і всього, що називається здоров'яруйнуючою поведінкою.

Такі, по-суті психологічні аспекти, ускладнюють процес засвоєння відповідних знань і формування мотивації до здорового способу життя. Здорова людина, безумовно, має бажання залишатися здоровою, але управляти, тобто щось робити по відношенню до самої себе, змінювати свої пріоритети і звички заради здоров'я, особливо бажання немає. Молодь не схильна до цього через завищену самооцінку, впевненість у тому, що здоровою вона буде завжди і через недооцінювання небезпеки руйнування здоров'я. Звідси, згідно логіці управління, як наслідок можна спостерігати явище, коли молода людина чинить опір будь-яким спробам залучити її до заходів, що спрямовані на збереження здоров'я.

Складність реалізації будь-якої педагогічної технології здоров'язбереження, на нашу думку, полягає саме в тому, що необхідно підібрати такі психологічні впливи, щоб змінити свідомість, відношення до себе і поведінку людини.

Сучасний процес здоров'язбережувального навчання має передбачати навчання людини здоров'язбережувальній поведінці і управління нею. Ціль такої поведінки – пристосування до змін, що відбуваються в організмі під впливом зовнішнього середовища і вміння протистояти таким змінам. Зміст навчання такої поведінки – це формування знань, вмінь і навичок використовувати внутрішню активність і власні індивідуальні особливості для збереження здоров'я. Даний процес реалізується згідно схеми: стимул – внутрішні зміни у поведінці – реакція на ці зміни – відчуття покращення психофізичного здоров'я – виникнення бажання працювати над собою і надалі – щоденна здоров'язбережувальна діяльність. Під внутрішніми змінами в наш час розуміють все, що може формувати свідоме ставлення людини до збереження власного здоров'я. Це і емоційні процеси, і мотиваційні чинники, і когнітивна складова (особливості сприйняття самого себе, розуміння ситуації), включення спочатку на підсвідомому рівні, а потім по необхідності процесів саморегуляції.

Біхевіоральна здоров'язбережувальна теорія – це, на нашу думку, всеохоплююча теорія, що описує закономірності і принципи не лише людської поведінки, що спрямована на збереження власного здоров'я, а й відхилення від неї. Якщо психоаналітичний підхід орієнтований більшою мірою на вивчення внутрішньої динаміки розвитку людини, то теорії, що походять від біхевіоризму, вивчають безпосередньо поведінку, за якою спостерігають. Такий напрямок являє для нас певний інтерес, оскільки предметом наших досліджень також являється поведінка людини, причому як у сенсі поведінки спрямованої на збереження власного здоров'я, так і протилежні факти – чому люди не дбають про своє здоров'я.

Адаптувавши деякі положення біхевіоризму до педагогічних процесів, ми виокремили основні положення системи управління здоров'ям (Health Management System) студентів, що фактично передбачає формування у них здоров'язбережувальної поведінки:

- у процесі здоров'язбереження необхідно вчити студентів вмінням передбачати власну поведінку і здатність до самоуправління нею;
- формування здоров'язбережувальної поведінки студентів має відбуватися через виховання вмінь адекватно реагувати і пристосовуватись до впливів зовнішнього середовища;
- здоров'язбережувальна поведінка має формуватися з розумінням того, що цей процес залежить від впливів зовнішнього середовища і є наслідком внутрішньої активності і індивідуальних особливостей, які мають проявлятися у діях. Необхідно

пам'ятати, що поведінка формується на основі безумовних рефлексів та інстинктивних програм (спадкові, шаблонні реакції організму як єдиного цілого);

– здоров'язбережувальне навчання – це процеси, що відбуваються під впливом життєвих емоційних процесів і залежать від особливостей сприйняття, розуміння ситуації, вмінь до саморегуляції;

– основним механізмом формування здоров'язбережувальної поведінки є навчання. Сучасні педагогічні новації у процесі навчання здоров'язбереження мають не просто навчати абстрактним поняттям чи примітивним практичним навичкам, а сприяти формуванню і збереженню певних видів поведінки на основі реакції на ситуацію, що виникла.

Канадський психолог А. Бандура ще у 1952 році створив свою теорію особистості, що отримала назву «теорія соціального навчання». Підкреслюючи характер людської поведінки, він вводить поняття людської агентності. Людська агентність – здатність здійснювати самоуправління через контроль над власними думками, мисленням, мотиваціями і діями. Поведінка людини, когнітивні та особистісні фактори, і впливи зовнішнього середовища взаємно детерміновані. В кінцевому рахунку поведінка – це результат складної взаємодії зовнішніх подій і внутрішньо особистісних детермінант: спадкові особливості, набуті вміння, рефлексивне мислення і само ініціатива [1; 2].

Як зазначалось вище, відхилення у поведінці особистості може бути пов'язано з такою індивідуальною особливістю, як стресостійкість. В умовах сьогодення в рамках когнітивно-поведінкового підходу активно вивчається поведінка людини в екстремальних або стресових ситуаціях. Під копінгом розуміють процес пристосування, що слідує після стресової події. Копінг розглядають як важливий процес соціальної адаптації. Копінг є цілісним механізмом. У дослідницьких цілях доречно вести мову про його когнітивний, емоційний, поведінковий аспекти. Копінг може сприяти адаптації особистості до конкретної ситуації, ефективності поведінки, а може і не сприяти. Таким чином, копінг-поведінка може бути гнучкою і пасивною, продуктивною і непродуктивною. Пристосування (адаптація) визначається трьома компонентами: здатністю і вмінням організму адекватно реагувати на впливи зовнішнього середовища; мотивацією – бажанням пристосовуватись до умов зовнішнього середовища; здатністю підтримувати психічну рівновагу. Копінг-поведінку розуміють як свідому стратегію переборювання стресових ситуацій поруч із уже існуючими механізмами психологічного захисту [5; 6].

На нашу думку, впровадження елементів соціального менеджменту у педагогічний супровід здоров'язбережувальних процесів сприятиме наступним позитивним змінам:

– постійно виникатиме необхідність поновлення фізіологічних теорій здоров'я періоду росту і розвитку організму молодшої людини;

– функціонуватиме комплексна система відкритого синхронного взаємозв'язку з різними суб'єктами освітнього простору: з родичами як першими педагогами, з працівниками освіти на різних рівнях (вихователі, вчителі, психологи, соціальні працівники, медичні працівники та інші), безпосередньо з вихованцями, тобто тими молодими людьми, які навчаються;

– запроваджуватимуться нові види спеціальних здоров'язбережувальних педагогічних технологій і методик, що розвивають наукову організацію працівників освіти та сприяють взаємодії між науками, що є дотичними до формування навичок збереження здоров'я. Наприклад, необхідне поєднання психолого-правового; культурно-тематичного; психолого-дидактичного; лікувально-відновлювального (рекреаційного); педагогіко-терапевтичного; науково-організаційного аспектів;

– спрямованості елементів педагогічного супроводу навчання здоров'язбереження на: забезпечення пріоритету збереження, відновлення здоров'я

студентів; розвиток їх здатності бути здоровими і успішними; розвиток екології здоров'я тих, хто навчається; профілактику деструкцій виховання і навчання в навчальному закладі, сім'ї і в соціумі; запобігання психічному насиллю над особистістю студентів як з боку викладачів, так і з боку товаришів;

– пріоритетом педагогічної майстерності стане інноваційна науково-практична самоорганізація педагогів в соціумі.

Висновки. Узагальнюючи думки науковців про феномен здоров'я, можна сказати, що наше здоров'я – це добре налагоджена система, що діє по досить точним законам, а це означає, що своїм здоров'ям необхідно не лише управляти, а його потрібно прогнозувати і планувати на роки. Загальна фізкультурно-оздоровча освіта має давати студентам інструменти для управління власним здоров'ям, вміння планувати здорове життя і формувати свідоме бажання до здоров'язбережувальної поведінки.

Навчити молоду людину управляти власним здоров'ям можливо, на нашу думку, через впровадження методики навчання, в основу якої буде закладено психологічні механізми подолання внутрішнього спротиву студента і створення з ним партнерських стосунків при формуванні розуміння власної участі у збереженні власного здоров'я.

Враховуючи вищесказане, впровадження механізмів управління здоров'ям, методик виховання людської агентності, копінг-поведінки у навчально-виховний процес Вищої школи можна розглядати як ІТ-технологію соціально-орієнтованого менеджменту у системі здоров'язбереження Вищої школи і як невід'ємний елемент корпоративної і управлінської культури майбутніх економістів.

Подальшого вивчення вимагає проблема уніфікації змісту методик та технологій навчання з урахуванням елементів соціально-орієнтованого менеджменту у системі управління здоров'ям (Health Management System).

Література

1. Никитюк, Б. А. Интеграция знаний в науках о человеке [Текст] / Б. А. Никитюк. – М. : СпортАкадемПресс, 2000. – 439 с.
2. Дартау, Л. А. Теоретические аспекты управления здоровьем и возможности его реализации в условиях Российской Федерации [Текст] / Л. А. Дартау // Проблемы управления. – 2003. – № 2. – С. 43–52.
3. Дартау, Л. А. Феномен здоровья: концепция и прикладные аспекты / Л. А. Дартау // Проблемы управления. – 2005. – № 5. – С. 92–98.
4. Бальсевич, В. К. Онтокинезиология человека [Текст] / В. К. Бальсевич. – М. : изд-во «Теор. и практ. физ. культ.» – 2000. – 275 с.
5. Здоровье и устойчивое развитие на местном уровне. Участие населения: подходы и методы [Текст]. Серия «Устойчивое развитие и здоровье в Европе». – М., 2003. – Вып. 4. (документ ЕРБ ВОЗ).
6. Лихи, Т. История современной психологии [Текст] / Т. Лихи. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 448 с. : ил. – (Серия «Мастера психологии»).

Стаття надійшла до редакції 04.01.2015 © Завидівська Н. Н., Завидівська О. І.

References

1. Nikitiuk, B. A. (2000). *Integratsiya znaniy v naukakh o cheloveke (Integration of knowledge in the human sciences)*. Moscow: SportAcademPress.
2. Dartau, L. A. (2003). Teoreticheskie aspekty upravleniia zdorovem i vozmozhnosti ego realizatsii v usloviiakh Rossiyskoy Federatsii (Theoretical aspects of health management and its feasibility in terms of the Russian Federation). *Problems of management*, 2, 43–52.
3. Dartau, L. A. (2005). Fenomen zdorovia: kontseptsiia i prikladnye aspekty (The phenomenon of health: the concept and applied aspects). *Problems of management*, 5, 92–98.
4. Balsevich, V. K. (2000). *Ontokineziologiya cheloveka (Ontokineziology of the human)*. Moscow: Teoriya I praktika fizicheskoy kultury.
5. Zdorove i ustoychivoe razvitie na mestnom urovne. Uchastie naseleniia: podkhody i metody (Health and sustainable development at the local level. Community participation: approaches and methods). (2003). *Sustainable development and health in Europe*, 4, Moscow.
6. Likha, T. (2003). *Istoriia sovremennoy psikhologii (The history of modern psychology) (3rd ed.)*. Sankt-Peterburg: Piter.

Received 04.01.2015

© Zavydivska N. N., Zavydivska O. I.